

BODROGI CSONGOR

A Gonosz anatómiája

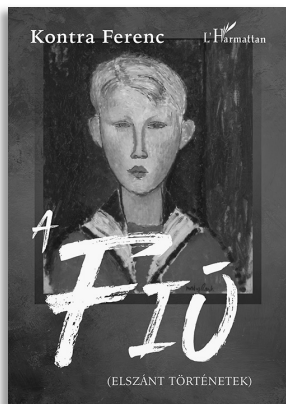
KONTRA FERENC:
A FIÚ (ELSZÁNT TÖRTÉNETEK)

Kontra Ferenc novelláskötete három részre tagolódik, és e három rész öt, illetve hat, majd ismét hat novellából áll. A felosztás tehát finoman megidézi a Fenevad számát, a 666-ot, ám egyben vissza is vonja. Sem a megidézést, sem a visszavonást nem érezzük indokolatlannak, ha végigolvassuk a kötetet. Az ugyanis csakugyan a Gonoszról szól, de persze semmi esetre sem nevezhető sátánistának.

A kötet nyitó darabja, a *Redőny* című írás tökéletes bevezetés a problematikába. A kiinduló kép egészen hétköznapi, olyannyira, hogy szinte bőrünkön érezzük a valóság rutinszerű működését: egy emeletes lakóházban élő, teljesen átlagos család mindennapjaiba csöppenünk bele. A lakást azonban mintha figyelnék. A szemközti ház redőnye mögül mintha vizslató szempár tekintene a család életére. Valóban így van, vagy csupán a képzelet munkája ez? Igazából sohasem tudjuk meg. Egyet tudunk csak: a figyelő szemek nem jóindulatúak. Ezeken a figyelő szemeken át valami transzcendens (azaz érzékeken túli) gonosz erő kezd beavatkozni a kis család akár idillinek is tűnő életébe.

Elgondolkodtató, voltaképp mesterinek is nevezhető ez a metafora. A megfigyelés és megfigyeltség kortárs társadalmi létünk egyik alapmetaforája. Milliónyi adatot osztunk meg magunkról a külvilággal, mely adatokat különféle cégek marketingcélokra használnak föl, hogy hétköznapi életünket befolyásolják. A megfigyeltség egyik legfontosabb tulajdonsága pedig az, hogy nem tudjuk pontosan, *ki* figyel meg. Redőny mögé bújik a megfigyelő, sőt még abban sem lehetünk egészen biztosak, hogy létezik-e,

L'Harmattan Kiadó
Budapest, 2023
256 oldal, 3490 Ft

2024. január-február

nem csupán saját paranoiánk festi tudatunkra aggasztóan gonosz szándékait. Mihelyt azonban tudomásunkra jut, hogy *lehetséges* a megfigyeltség, többé már nem szabadulhatunk tőle. A kötet rabságába kerülünk.

A történetek, miként a Redőny is, egyszerre tehát több síkon játszódnak. A felszín szinte mindig plasztikus, reális, többnyire hétköznapi. A kezdő képek mindig nagyon erősek, azonnal bevonódunk a novellák világába. Ám a realitást folyamatosan át-átdőfködi az irracionális félelmekből kifakadó rettenetes gonoszság. Egy-két írás elolvasása után már sejtjük, hogy a történetek így vagy úgy, de biztosan „rosszul fognak végződni”. (A Csáth-utalás nem véletlen, még visszatérek rá.) Kérdés, mennyire teszi ez az előre tudhatóság sematikussá, monotonná, egy kaptafára készültté a szövegeket. Nos, természetesen nem egyenletes a novellák színvonala, vannak emlékezetesebb és szürkébb írások köztük (ami egyébként nem is feltétlenül elmarasztalásként értendő: egy-egy fénypont talán még jobban is világít mattabb környezetben); ám összességében a meglepetésfaktor nem marad el; még az utolsó szöveg is képes valami újjal, meglepővel előrukkolni, a Gonosz működésének egy eladdig ismeretlen struktúráját megmutatni.

Említettem Csáthot, és ennek nem pusztán tematikus oka van, vagyis nem csupán az emberi patológia különféle színe-virágja juttathatja eszünkbe a nagyszerű századfordulós novellistát. Egyrészt olykor maga a milió is „csáthos”: kisvárosi, nosztalgikusan szép, misztikusba hajló. Másrészt a nyelvi megoldások is, mindenekelőtt a balladisztikusság, kihagyásosság, az elliptikus szerkezetek bősége is a csáthi novellisztikában megismert alapokra épül. Ezeken az alapokon azonban tágabb spektrumú világ képe tárul föl, melybe nagyon is huszadik (illetve mint a megfigyelés témája kapcsán már kiemelttem: huszonegyedik) századi tapasztalatok kúsznak bele itt-ott. Nem pusztán a csáthi írásmód „átvételeről” van tehát szó, sokkal inkább egy hagyomány újrafelvételéről – egy merőben más tapasztalati világ háttérére helyezve. Ez a kettősség, a századfordulós misztikum és a kortárs kérdéshorizont (Kontra korábbi műveiben is már észlelhető) összeolvadása különös, megéjtő báj ad a kötetnek.

A bájt persze a gyerekszereplők sokasága is erősíti. Itt megint kettős működést fedezhetünk föl, mint ahogy az irodalomtörténeti hagyomány is kettősséget mutat a „gyerek” értelmezésében. Egyfelől a teljes ártatlanság és tisztaság megjelenítői ők, akikben még ott van egy jobb és őszintébb világ ígérete; másfelől az irracionális kegyetlenség megtestesítői, akiket a társadalom még nem nevelt szociális lényvé. Már a kötetcímben ott rejlik ez a kettősség. A lepkefogó ugyanis egy ártatlan gyerekjáték, amely elvileg csupa boldog percet szerez a benne résztvevőknek. A címadó novellában azonban (mely szerintem is, és más kritikusok szerint is, a kötet legerősebbje) egy előre kifundált, rémségesen gonosz gaztett eszköze lesz. Az elkövető persze már nem is teljesen gyerek, inkább kamasz, és ez a megkülönböztetés is lényeges.

A kötet történetei ugyanis nem kis részben beavatási történeteknek is fölfoghatók: hidak gyerekkor és felnőttkor között, a pusztítóan ellenséges világ megismerései, kilépés az illúziókból.

A három rész ezt a beavatást azonban alapvetően másféle módokon tárja föl, ezért nagyon is indokoltnak tűnik az elkülönítésük. Az első öt novella a hétköznapiakba betörő irracionális gonoszságról szól. A második rész írásainak címe mind a *Boldog* szóval kezdődik, ami természetesen sohasem egészen szó szerint értendő. Inkább a boldogság lehetőségeinek fürkészéséről, illetve annak ellehetetlenüléséről van szó mindegyikben. Ebben a középső részben a lehangsúlyosabb az, hogy pedig volna út az idill, a szépség, a boldogság felé, ha azt nem söpörnék el a rossz erői. Nem egyszerűen a hétköznapiakat zúzza tehát szét a Gonosz, hanem a jobb élet reményét is. (Mind-egyik itteni történet fölcillant egy-egy olyan léthelyzetet, amelyet általában a békével, derűvel, örömmel asszociálunk.) A harmadik rész a legfilozofikusabb, egyszersmind itt tágul ki leginkább a perspektíva. Itt már fölmerül a kérdés: vajon mennyire véletlenszerűek ezek a katasztrófák? Nem inkább a dolgok szerkezetében van az igazi ok? Ez a rész tartalmazza egyszersmind a legkihagyásosabb, legrejtélyesebb írásokat is. Egy-egy ponton már szinte ellehetetlennek is tűnik a léthelyzet fölrajzolása, mintha a történetek immár nem is a valóságban, hanem egy elképzelt világban játszódnának. Hogy megkapjuk-e a magyarázatot e helyt az első két ciklusban fölvetett talányokra, az itt már minden korábbinál erősebben az olvasóra van bízva. Ha úgy tetszik ugyanis, meglepő módon bár, de kiolvasható a kötet végkicsengéséből egy-fajta optimizmus is.

A kezdő és címadó novella mellett a harmadik kulcsszöveg a szintén fontos pozícióba került utolsó, amelyben egy „misztikus történeteket” alkotó író könyvbemutatóján ülünk. A könyv borítóján ott vannak az író csontjai (ez is a novella címe: *Az író csontjai*). Szó szerint: röntgenfelvételeken láthatók az anatómiai részletek. De mit mutatnak meg a csontok? Megmutatnak valamit? A novella egy fölöttébb baljóslatú mondatba torkollik, melyet egy olvasó szögez az írónak. Ebből a mondatból az sejlik föl, hogy a romlás és pusztulás bennünk rejlik, mintegy a testünkbe van kódolva. Mi ebben a rémes kilátásban a biztató? Hát az, hogy a mondatot mondó ember humortalan volt. „Vannak, akik meg sem értik az íróniát.” Talán tehát minden csak ezen múlik? Az interpretáció sohasem lezárt folyamat; újra és újra elolvasva ugyanazt a szöveget talán már nem is a Gonosz győzedelmeskedését látjuk benne, hanem épp ellenkezőleg: a saját győzelmünket, akik föl tudtuk tárni annak igazi szerkezetét, hogy megőrizve szüntessük meg annak veszedelmes fenyegetését. Akárhogy is: Kontra kötete a legkevésbé sem lehangoló olvasmány, inkább sorsunk és etikai elveink átgondolására, megerősítésére, újraformálására késztet, miközben hajmeresztő esetek különös belső logikáját tárja fel.